

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема:
„ДЪЛГОСРОЧНО ПРОГНОЗИРАНЕ В СОЦИАЛНАТА СФЕРА ЧРЕЗ МЕТОД
ДЕЛФИ”

от доц. д-р Соня Борисова Илиева
за присъждане на научната степен „Доктор на науките”
по научна специалност 05.11.01 социология ,
от професионално направление
3.1. „Социология, антропология и науки за културата”

от доц. д-р Мария Желязкова

1. Обща информация за дисертационния труд

Дисертацията е в рамките на един изключително важен за България проблем – потребността от дългосрочно прогнозиране и значението му за формулиране на траектории на развитие. В резултат на идеологизирания отказ от дългосрочно планиране, България изгуби и пропусна да реализира поредица от стратегически предимства в периода на така наречения преход.

И в индивидуален, и в обществен план дългосрочната визия за бъдещето може да има мобилизиращ характер и да играе ролята на ориентир за настоящи дейности. Нейното отсъствие води до увеличаване на неопределеността, стесняване на хоризонтите до оцеляване, липса на прозрачност за действието на властови центрове, йерархизиране и неизбежната подмяна на обществени с частно-групови интереси.

Основен фокус на дисертацията е методът Делфи, като установен научен метод за осъществяване на дългосрочно прогнозиране и възможностите за неговото използване в социалната сфера в България. В тази връзка, Въведението представя смисъла и значението на дългосрочното прогнозиране, кратка история на прогнозирането в България, значението му за социалната сфера. За доказване на тезата на дисертацията: „Демократизиране на социалната сфера на България може да се постигне чрез метода за дългосрочно прогнозиране Делфи, чрез който могат да се идентифицират проблеми, да се вземат решения и реализират ефективни политики, като това от своя страна може да рефлектира върху цялата обществена система.”, авторката представя подробно задачите, които дисертацията последователно се опитва да реши (стр. 16-18).

Първа глава представлява обширен и систематизиран преглед не само на метода Делфи, но и на други методи за прогнозиране: изясняване и уточняване на понятия, дългата история на постепенното усъвършенстване на метода в теоретичен и практически план, систематизиране на основни характеристики на методите, институции и автори, ангажирани с тези процеси. Втора глава представя еволюцията на метода по отношение на цели, ограничения, силни и слаби страни, значението на постигане на консенсус и т.н. Детайлното анализиране на метода е важно не само за представянето му, но и за да предотврати възможни изкривявания при евентуалните му приложения. Трета глава обсъжда ефективността на метода при дългосрочно прогнозиране в глобален мащаб, представяйки практики в различни страни, на различни международни организации и институции. Разгледан е също така опитът в България и апробирането на метода от страна на автора. Заключение акцентира върху основни изводи и предлага „Модел за въвеждането на метод Делфи в социалната сфера в България”.

Структурата, използваните методи и стилът на изложението следват установени норми за разработване и представяне на дисертационен труд. Авторефератът отразява синтезирано дисертационния труд.

2. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата, ясна характеристика на научните приноси: новост за науката (нови теории, хипотези, методи и др.); обогатяване на съществуващи знания; приложение на научни постижения в практиката и реализиран икономически ефект;

Смятам че доц. Илиева коректно е представила научните приноси на дисертационния си труд. Дисертацията обогатява съществуващите знания в няколко съществени измерения:

- чрез авторова систематизация на развитието на метода Делфи, както в теоретичен така и в практически план;
- чрез аналитично представяне на метода в общата система от различни методи за прогнозиране и обосноваване на балансираното му прилагане
- чрез аргументиране на теоретични основания и възможности за прилагането му в България.

Подобно обогатяване на съществуващите знания е изключително важно поне поради три основни причини:

Първо, защото дългосрочното прогнозиране може да противодейства и стесни огромната съществуваща сега пропаст между официалните цели на вземаните решения и действителните резултати от тях за траекторията на развитие на страната.

Второ, защото обсъжда и предлага утвърден и установен научен метод, който има дълга история и съответно могат да бъдат извлечени уроци за неговото прилагане.

Трето, защото този метод може по-лесно и безконфликтно да се адаптира и включи в разработването на дългосрочни визии за развитие, отколкото други по-иновативни и по-демократични методи, които обаче са по-конфликтни и се натъкват на по-сериозна съпротива от центрове на вземане на решения. В този смисъл, може да се твърди, че дисертацията пледира и обосновава необходимостта от постепенна, интелигентна и предпазлива преориентация към научно утвърдени методи за дългосрочно прогнозиране.

Същевременно налице е ясно очертан приложен ефект, тъй като подробно е представен пример за използване на метода, съчетаващ значим проблем на социалната сфера, активно включване на експерти и студенти и опит за само-рефлексия.

Богатото представяне на натрупан опит, целенасоченият анализ, полезните систематизации и внимателното аргументиране на потребностите и възможностите да се използва метод Делфи в социалната сфера у нас са несъмнени достойнства на дисертационния труд.

3. Научни публикации на кандидата и отражението им в нашата и чуждестранната литература (по негови данни).

Доц. Соня Илиева има 11 публикации по темата, от които една монография и 2 публикации в чужбина. Всички те са пряко свързани с метода Делфи и я представят като утвърден автор в тази проблематика. В тази връзка са й посочените от доц. Илиева 18 цитирания в периода 2009-2013 год., като 12 от тях са през 2013 година.

4. Критични бележки по представените трудове, включително и по литературната осведоменост на кандидата;

Бих отбелязала два основни въпроса, които предизвиква дисертационния труд за мен:

1. Подчертаната многократно идея на дисертацията за „високата експертност на метода Делфи” е в съчетание с предложението за непосредствено ръководство от страна на изпълнителната власт (МТСП) в разработения „Модел за въвеждането на метод Делфи в социалната сфера в България”. Всъщност вече има достатъчно натрупани данни за неадекватното вмешателство на така нар. „експерти на прехода” в социалното ни развитие. Има също така и достатъчно имитации на консултации, използвани по отношение на различни програмни документи и стратегии. Кой и как определя експертите е от съществено значение за прилагането на метода и за предотвратяването на когнитивни и практически изкривявания. Всъщност между идеята за демократизиране и „високата експертност” не съществува пряка и еднопосочна връзка. Високата експертност би могла да е свързана с демократизиране при определени условия, но може и често засилва йерархизирането. Възможности за преодоляване на подобни слабости могат да бъдат искането „високата експертност” да се контролира от висока прозрачност на процедурите и техниките и/или от преосмислянето на понятието експерт, например, в традициите, използвани понякога в различни страни-членки на ЕС, по отношение на така наречените „експерти с опит” (например, включването в обсъждания за бедността на хора, които живеят или са живели в бедност), както и в съчетаването на високо експертни методи с други, които позволяват разширяване на участващите от различни заинтересовани страни (напр. „participatory action research”). Заедно с това, вероятно най-добре е дългосрочно прогнозиране да се осъществява там, където му е мястото – в независими публични научни центрове. Струва ми се важно, отбелязаните в дисертацията възможности за злоупотреби с метода да се анализират конкретно.

2. Дисертационният труд не оставя съмнение относно широката литературна осведоменост на кандидата по отношение на метод Делфи и различни други методи за прогнозиране, както и в способностите ѝ за много полезно систематизиране на натрупаните знания. Но, предложената в дисертационния труд аргументация изглежда се основава на убеждението на автора, че методът Делфи (както и други методи за дългосрочно прогнозиране) не се използва у нас, защото не се познава. Ако се смени гледната точка, като се допусне съмнението, че тези методи не се използват, не защото са принципино непознати, а защото дългосрочното прогнозиране е нежелано, вероятно аргументите биха били различни. Много вероятно е силно йерархизирани общества, каквото несъмнено е българското (ако съдим по равнището на неравенствата), да са заинтересовани от краткосрочно, вместо от дългосрочно прогнозиране, защото последното би ерозирало центрове на власт и доминация. Ако това е така, аргументацията трябва да съдържа фокус върху щетите от „късогледството” за всички, включително и за същите тези центрове.

5. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни, непосочени в предхождащите точки;

Познавам доц. д-р Соня Илиева от преди около година, когато представи проект на докторска дисертация за първо обсъждане в секция „Публични политики и социални промени”, ИИОЗ. След това сме обсъждали различни идеи и тези, свързани с дисертацията ѝ. Свидетел съм на упоритите опити да доразвие и подобри дисертацията в съответствие с идеи, предложения и препоръки, изказвани от колеги на различни научни обсъждания. Мисля че дисертацията отразява в единство нейния научно-изследователския и педагогически опит.

6. Мотивирано и ясно формулирано заключение.

Достоинствата на дисертационния труд, неговата широта, убедителност, полезност и приложност, наред с покриването на различните нормативни изисквания за защита на докторска дисертация, са основанията ми убедено да предложа на научното жури да присъди на доц. д-р Соня Борисова Илиева научната степен „Доктор на науките” по научна специалност 05.11.01 Социология, от професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата.”

Дата: 28 февруари, 2014

Подпис: .....
(Мария Желязкова)